

ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ПРИ ВИКОРИСТАННІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

A *Визначені основні терміни дослідження, з'ясовані основні засоби інформаційно-комунікаційних технологій, а також особливості професійної культури майбутнього вчителя іноземної мови при використанні засобів інформаційно-комунікаційних технологій.*

Ключові слова: професійна культура, майбутній учитель іноземної мови, засоби інформаційно-комунікаційних технологій.

Вступ. Зміст Рекомендацій Ради Європи щодо мовної освітньої політики формує нові вимоги до майбутнього вчителя в контексті демонстрації ним високого рівня готовності до забезпечення європейської якості освіти, переходу до нових форм і методів організації навчального процесу, сприяння мобільності студентів у межах європейського освітнього простору, впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), формування професійної культури. Широке впровадження ІКТ дозволяє майбутнім фахівцям з іноземної мови використовувати такі засоби навчання, які були б адекватні їхнім

Юлия Билецкая. Основы профессиональной культуры будущих учителей иностранного языка при использовании информационно-коммуникационных технологий.

A *Определены основные термины исследования, средства информационно-коммуникационных технологий, а также особенности профессиональной культуры будущего учителя иностранного языка при использовании средств информационно-коммуникационных технологий.*

Ключевые слова: профессиональная культура, будущий учитель иностранного языка, средства информационно-коммуникационных технологий.

Julia Biletska. 'The basis of professional culture of future foreign language teacher-to-be by means of information and communication technologies'.

S *The article elucidates the essence of means of information and communication technologies of future teachers of foreign languages. The basic terms of the research and the means of information and communication technologies are analyzed. The peculiarities of forming professional culture of future foreign language teachers by means of information and communication technologies are theoretically substantiated.*

Key words: professional culture, foreign language teacher-to-be, means of information and communication technologies.

індивідуальним рисам, відповідали професійному досвіду, наявній міжнародній практиці, сприяли б формуванню та розвитку професійної культури.

Формулювання цілей статті – визначити теоретичні засади професійної культури майбутнього вчителя в умовах упровадження ІКТ.

Останні дослідження та публікації. Професійна культура майбутнього фахівця з іноземної мови досліджувалась у працях І. І. Костікової [5], А. О. Маслюк [7], Я. О. Черньонкова [10]. Але невирішеною раніше частиною цього питання залишається проблема визначення засад професійної куль-

тури майбутнього вчителя в умовах упровадження ІКТ. На наш погляд, питання використання засобів ІКТ при формуванні професійної культури саме майбутнього вчителя залишається невирішеним.

Виклад матеріалу дослідження. Методологією культурологічної концепції освіти виступає культурологічний підхід, системоутворювальним принципом якого є принцип культуровідповідності. Сутність культурологічної концепції освіти полягає в тому, що культура розглядається не тільки як соціально-антропологічна, але й як метасистема, в яку вписана і в якій функціонує освіта. При цьому метою освіти як підсистеми культури визнається формування особистісної культури людини, а суспільна культура визначається як чинник, що однозначно детермінує зміст освіти (за І.В. Гавриш).

Як вважає О.І.Жорнова, недостатня сформованість особистісної й суспільної культури в концепціях професійної підготовки позначається на царині нерозв'язаних проблем:

- цілісний системний характер процесу створення нового в професійній діяльності не відбивається в теоріях і концепціях професійної підготовки повною мірою, зокрема, вони повинні містити різні диспозиції індивіда і соціального середовища щодо змін, реакції на їхнє впровадження, моделі поведінки індивіда за умов скорочення йому виборів;

- штучне зменшення континуума соціокультурних ситуацій, які є наслідками впровадження нового в соціальному середовищі, яке їх не прагне, тягне уривчатість уявлень про нього майбутніх фахівців;

- недостатня увага до вирішення проблем соціокультурного плану призводить до фрагментарності формування вмінь узгоджувати новий продукт із соціальним середовищем у професійній освіті;

- перебільшені позитивні репрезентації потреб соціального середовища в творчій активності індивіда скорочують усвідомлення майбутніми фахівцями всього спектру реакцій соціального середовища на неї в разі порушення правил;

- світові, європейські тенденції в галузі праці, що відокремлюють процес створення нового в професійній діяльності від творчості як трансгресії чіткіше відображують різновекторність цих процесів;

- недостатнє обґрунтування самообмеження перетворювальної активності як громадянського обов'язку свідомого члена суспільства, який сприяє розгортанню для нього бажаних сценаріїв майбутнього через зміцнення сукупного об'єднаного ресурсу, гармонізацію суспільних відносин, підвищення безпеки і стабільності, мобілізацію сукупного потенціалу для виходу з кризових станів [3, с. 151].

Отже, в світовому освітньому процесі вбачаємо тенденції гуманізації сучасного суспільства, коли ставка робиться на формування культури, духовність людини, відповідальність за свої вчинки, повагу до особистості, довіру до неї, прийняття її особистісних цілей, запитів і інтересів, створення максимально сприятливих умов для розкриття і розвитку її здібностей та обдаровань, повноцінного життя та самовизначення.

Науковці стверджують, що нові парадигми професійної підготовки мають утворюватися на інформаційно-комунікаційних технологіях на основі нових підходів і стратегій; система освіти набуває гуманоцентричної орієнтації, що формує й розвиває особистісний і фаховий потенціал фахівця у сфері освіти. Виходячи з того, що до основних загальноцивілізаційних тенденцій сучасного світу відносять інформатизацію і глобалізацію всіх сфер життєдіяльності особистості і суспільства (В. Кремень), актуалізується проблема надання молодій людині елементарних можливостей інтегруватися в різні соціуми, самовизначатися в житті, мати високу культуру, активно діяти, бути конкурентоспроможною на світовому ринку праці.

Так, детермінується переосмислення цілей підготовки майбутнього вчителя, воно ґрунтується на ідеї, що процес навчання так само важливий, як і результат. Урахування формування в нього професійно-педагогічної культури засобами ІКТ підвищує цінність процесу навчання – у здобутті знань і досвіду, а не простій акумуляції фактів. Ученими й освітянами-практиками обґрунтовується необхідність переходу від оцінювання відтворення знань до виявлення реально сформованої професійно-педагогічної культури.

Професійна культура майбутнього фахівця, за визначенням багатьох дослідників, є здебільшого результатом розвитку особистості, її освіти й вихованості. Людина містить у собі частку культури, розвивається на її основі, поповнює її новими елементами.

Культура спеціаліста, у свою чергу, характеризується як прояв зрілості й розвиненості всієї системи соціально значущих особистісних якостей, які продуктивно реалізуються в індивідуальній діяльності (професійній, суспільно-політичній, науковій, комунікативній тощо). Вона є результатом якісного розвитку знань, інтересів, переконань, норм діяльності й поведінки, здібностей і соціальних відчуттів [6].

Відродження української національної освіти та піднесення її статусу вимагають підвищення загальної культури майбутнього фахівця. По-перше, йдеться мова про його інтелектуальне збагачення досягненнями національної та світової культури, культури спілкування, побуту праці, поглиблення філософсько-педагогічних знань, які сприяють на відродження та розвиток національної освіти в Україні. По-друге, нові сучасні тенденції в педагогіці вимагають від науковців не тільки ґрунтовного оновлення психолого-педагогічної підготовки фахівця нової генерації, здатного не тільки здійснювати діяльність на основі використання новітніх технологій, але й брати на себе відповідальність за її реалізацію. Такій особистості повинні бути притаманні особливості національного характеру, культури та відповідність міжнародним критеріям.

У розумінні І. Ф. Ісаєва професійна культура майбутнього фахівця – це міра і засіб творчої самореалізації його особистості в різних видах діяльності, спрямованої на опанування, передачу і створення

професійних цінностей і технологій [4, с. 23–24].

Поділяємо погляд тих дослідників, що пов'язують професійно-педагогічну культуру майбутнього вчителя іноземної мови з феноменом культури в цілому, з розвитком інтелектуальної культури, і вважають, що вона є здебільшого результатом розвитку особистості, її освіти й вихованості. «Інтелектуальна культура – сукупність професійної підготовки фахівця, гнучкості та адаптивності мислення, володіння необхідними методологічними та методичними технологіями, завдяки яким він орієнтується в умовах існування систем науково-інформаційного пошуку та управління», – стверджує дослідниця О.М. Ельбрехт [2, с. 212].

У роботі С. Г. Тер-Мінасової виділені ті компоненти культури, які треба враховувати під час навчання іноземних мов:

- традиції (чи сталі елементи культури), а також звичаї, що визначаються як традиції у «соціонормативній» сфері культури й обряди, що виконують функцію несвідомого пристосування до нормативних вимог, які домінують у даній системі;

- побутова культура, тісно пов'язана з традиціями, саме тому її часто називають традиційно-побутовою;

- повсякденна поведінка (звички представників певної культури, зведені в норми поведінки), а також пов'язані з нею мімічний і пантомімічний (кінетичний) коди, що використовуються носіями певної лінгвокультурної спільноти;

- «національні картини світу», що відображують специфіку сприйняття навколишнього світу, національні особливості мислення представників тієї чи іншої культури;

- художня культура, яка відображає культурні традиції того чи іншого етносу [9, с. 28–29].

У різні часи ідею інтеграції мови й культури підтримували представники різних наукових шкіл (Р. О. Гришкова, С. Ю. Ніколаєва, Ю. І. Пассов). На сьогодні в умовах поширення процесів світової інтеграції та взаємовпливу культур перед вищою школою постає завдання посилення духовного потенціалу майбутнього фахівця, який має бути не тільки спеціалістом в обраній галузі, але й володіти знаннями і вміннями, необхідними для участі в актах комунікації з носіями інших культур.

У цьому контексті цікавим є тлумачення професійної культури Я. О. Черньонковим, згідно з яким культура майбутнього фахівця з іноземної мови визначається як складне, інтегральне утворення в цілісній професійній структурі особистості, уособлення різних видів особистісної культури, сукупність професійно важливих якостей і характеристик, інтеріоризованих сенсожиттєвих і світоглядних цінностей та установок, умова ефективної професійної діяльності, професійної самоактуалізації, досягнення соціально-професійної зрілості. Професійна культура майбутнього фахівця з іноземної мови охоплює весь спектр його соціальних і професійних відносин, уособлює найвищий якісний професійний і культурний розвиток особистості, який характе-

ризується певною кількістю складових компонентів, якостей і характеристик [10, с. 8–9].

Формування професійної культури майбутнього фахівця з іноземної мови має ґрунтуватися на меті професійної підготовки майбутнього фахівця з іноземної мови і має враховувати основні цілі навчання іноземній мові. Відповідно до «Програми з англійської мови для університетів» цілями навчання студентів є такі:

- *практична*: формувати комунікативну, лінгвістичну й соціокультурну компетенції;

- *когнітивна*: формувати когнітивну компетенцію у взаємозв'язку з іншими видами компетенцій;

- *емоційно-розвивальна*: формувати позитивне ставлення до володіння як мовою, так і культурою англомовного світу;

- *освітня*: розвивати здатність до самооцінки й самовдосконалення, що допоможе їм успішно завершити курс вищої освіти і стане передумовою їхнього наступного професійного росту;

- *професійна*: формувати професійну компетенцію шляхом ознайомлення їх із різними методами і прийомами навчання іноземної мови та залучення їх до виконання професійно зорієнтованих завдань;

- *виховна*: виховувати й розвивати почуття самосвідомості; формувати вміння міжособистісного спілкування, необхідні для повноцінного функціонування як у навчальному середовищі, так і за його межами [8, с. 3].

Формування професійної культури сучасного фахівця неможливо без засобів ІКТ. Інформаційно-комунікаційні технології розглядаються як система методів і способів, що забезпечують збирання, накопичення, збереження, опрацювання, передавання й відображення інформації на основі використання комп'ютерної техніки та комп'ютерних мереж. Засоби ІКТ у сфері підготовки фахівців з іноземної мови – це сукупність апаратних і програмних засобів комп'ютера й телекомунікацій і способів їхнього функціонування, що реалізуються для ефективного формування професійної культури майбутнього фахівця [7].

У цілому професійну культуру майбутні фахівці з іноземних мов отримують шляхом розвитку різних фахових дисциплін протягом вивчення іноземної мови, «шляхом ознайомлення з різними методами і прийомами навчання іноземної мови в галузі дидактики, методики, психології, лінгвістики, шляхом формування готовності та підготовленості до праці через залучення до виконання професійно зорієнтованих знань з організації й управління навчальною діяльністю», – вважає дослідниця з іноземних мов І. І. Костікова, а також шляхом розвитку особистісних якостей для ефективної праці, як-от: вимогливість, увічливість, відповідальність, самостійність тощо [5, с. 74]. Можемо виокремити перелік тих характеристик, які мають бути притаманні майбутньому фахівцю з іноземної мови, він має:

- забезпечувати високий науково-теоретичний і методичний рівень опанування дисциплін у повному обсязі освітньої програми відповідної спеціальності;

– виконувати функції носія та репрезентувача мови та культури у навчальному процесі, показувати володіння різноманітними аспектами культури інших країн, сприяти їхньому засвоєнню та застосуванню;

– дотримуватися норм етики, моралі, поважати гідність осіб, які навчаються у вищих навчальних закладах, прищеплювати їм любов до України, виховувати їх у дусі українського патріотизму й поваги до Конституції України;

– мати відчуття нового, творчо та самостійно мислити, критично ставитись до процесів у бурхливому світі, висувати гіпотези та формулювати проблеми, складати план їхнього вирішення, знаходити альтернативні варіанти та приймати відповідні рішення в умовах невизначеності;

– повинен уміти обирати з потоку інформації найважливішу, мати постійні інформаційні зв'язки з країною чи носієм мови, яка вивчається;

– постійно спілкуватися з носіями мови і, по можливості, організувати зустрічі з іноземцями;

– уміти працювати в команді, мати розвинену комунікативну культуру з використанням елементів та навичок комунікації, характерних для іншомовних традицій;

– уміти працювати над власним розвитком, тобто бути готовим до саморозвитку впродовж усього життя;

– уміти подумки «прокручувати» можливі етапи вирішення проблеми, пам'ятати, що уявне моделювання процесу чи системи складає основу, визначає ефективність та якість професійного мислення.

Особливістю професійної культури саме майбутнього вчителя іноземної мови є опора на провідну комунікативну компетенцію. Комунікативна компетенція включає окремі складові: лінгвістичну (мовну), соціолінгвістичну (мовленнєву), прагматичну (соціальну) компетенції, що є базовими в діяльності майбутнього вчителя іноземної мови.

У теперішній час не останню роль у цьому складному процесі відіграють засоби ІКТ, що розширюють світогляд людини, яка набуває світової культури та досвіду в професії, інтелектуальної культури, містить у собі нову частку культури, розвивається на її основі, поповнює її сучасними новими елементами.

Таким чином, професійна культура майбутнього вчителя іноземної мови розглядається нами як єдність теоретичної й практичної готовності до професійної діяльності майбутнього вчителя іноземної мови, яка має комунікативну спрямованість, характеризує сукупність професійно важливих якостей і характеристик, компетенції, що сприяють особистісному динамічному збагаченню, вмінню співвідносити власну діяльність із накопиченим

провідним світовим досвідом, доповнювати відомі методи, форми, прийоми навчання, що розвивають мотивацію, творчість, здатність до рефлексії за допомогою сучасних засобів ІКТ.

Формування професійної культури майбутнього вчителя радимо здійснювати за допомогою комплексного застосування ІКТ в усіх формах професійної підготовки майбутніх фахівців з іноземної мови, що передбачає використання на дисциплінах фахового спрямування комп'ютерних навчальних програм, програм-перекладачів, тестових середовищ, експертних систем, інформаційних систем, електронних джерел інформації, сайтів BBC, Longman, OUP. У навчальному процесі нами були впроваджені комп'ютерні навчальні програми [1], як-от: «Straightforward», «Reward Inter@active»; «Macmillan English Grammar in Context», комп'ютерні словники «Longman Contemporary English with CD», «ABBY Lingvo», енциклопедії «Britannica», «World Book» тощо. Все це дало позитивні результати при формуванні професійної культури майбутнього вчителя.

Висновки. Проведений аналіз свідчить, що комплексне поєднання засобів ІКТ, а саме апаратних і програмних засобів, телекомунікаційного зв'язку й мережі Інтернет дозволяє підвищити ефективність формування професійної культури майбутнього вчителя іноземної мови. Проте, проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування професійної культури майбутніх учителів іноземної мови засобами ІКТ.

Перспективними напрямками подальших наукових досліджень можуть стати такі: розроблення системи моніторингу розвитку професійної культури майбутніх фахівців з іноземної мови засобами ІКТ; удосконалення професійної культури майбутнього фахівця з іноземної мови засобами ІКТ у процесі дистанційного навчання тощо.

Література

1. Білецька Ю.Г. Засади професійної компетентності майбутніх перекладачів в умовах впровадження інформаційно-комунікаційних технологій / Ю.Г. Білецька // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Вип.39, (частина 2). – Ялта, 2013. – С. 134–138.
2. Ельбрехт О.М. Науково-практичні основи вищої освіти: монографія / О.М. Ельбрехт. – К. : Фенікс, 2008. – 296 с.
3. Жорнова О.І. Перспективи розвитку професійної освіти у контексті вимог ЄС / О.І. Жорнова // Вища освіта України. – Додаток 3, том III (10). – 2008. – С. 150–156.
4. Исаев И. Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / И. Ф. Исаев – М. : Издательский центр «Академия», 2002. – 208 с.
5. Костікова І.І. Підготовка майбутнього вчителя іноземної мови засобами інформаційно-комунікаційних технологій: монографія / І.І. Костікова. – Харків : Колегіум, 2008. – 355 с.
6. Крылова Н. Б. Формирование культуры будущего специалиста / Н.Б. Крылова. – М. : Высшая школа, 1990. – 140 с.
7. Маслюк А.О. Формування професійно-педагогічної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами інформаційно-комунікаційних технологій / А.О.Маслюк: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти», Кіровоград, 2012. – 284 с.
8. Програма з англійської мови для університетів / інститутів (п'ятирічний курс навчання): Проект / С. Ю. Ніколаєва, М. І. Соловей, Ю. В.Головач та ін. – К. : КДЛУ, 2001. – 245 с.
9. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация: учеб. пособие / С. Г. Тер-Минасова. – М. : Слово, 2000. – 264 с.
10. Черньонков Я. О. Формування професійної культури майбутнього вчителя іноземної мови: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Я. О. Черньонков. – Кіровоград, 2006. – 20 с.